

EIMONTAS NEKROŠYUS: CU PĂMÎNT PE BUZE

Regizor pe care noi, probabil, l-am numi optzecist, Eimontas Nekrošyus este unul dintre cel mai cunoscuți "nonconformiști" al teatrului lituanian, iar prezența sa la Berlin în acest an cu Unchiul Vanea a obligat critica la o reconsiderare a esteticii lui teatrale. Căci, s-a subliniat, cea mai recentă punere în scenă a sa a adus un nou Cehov și un nou Nekrošyus. Ea face abstracție de aria tematică în care s-a cantonat pînă acum regizorul și cu care și-a obișnuit spectatorii. Forma teatrală se naște din lupta între tendințele distructive și cele constructive, ridicînd astfel în mod sensibil nivelul materialului artistic.

Componentele biologică, socială și spirituală ale omului se află într-o continuă relație. Iar din sentimentul profund al descoperirii existenței se naște fantasmagoria. În Serebreakov, în Elena Andreevna și în intelectuali cehovieni, Nekrošyus descoperă bărbați și femei învinși de sterilitate. Revolta naturii umane împotriva căderii iminente este una dintre temele centrale ale montării. Unchiul Vanea al lui Nekrošyus amintește de gândirea lui Vahtangov asupra lui Cehov, eliberată de acel lirism care a dus de atîtea ori teatrul spre vulgaritate. Nekrošyus descoperă un nou sens al frumuseții în disonanțele scenice. Aprofundînd textul, el găsește relații tipologice între Cehov și Dos- toievski.

Dar cine este acest Nekrošyus despre care spectatorul român știe puțin sau nimic? "În centrul compozițiilor lui Nekrošyus întîlnim totdeauna ființe care au deja pămînt pe buze. Încă nu aparțin lumii de dincolo, dar nici nu mai sînt de pe lumea asta. Au privirea încețoșată a celor care privesc peste margine. Regizorul captează expresia celui aflat pe punctul de a cădea", scrie Viaceslav Ivanov. Astfel, în O zi mai lungă decît veacul, spectacol bazat pe romanul lui Cinghiz Aitmatov (1983), Nekrošyus a ocolit perspectiva cosmică a acestuia, existentă în ciuda realismului și actualității scrierii. Pentru că, în ce-l privește, cotidianul este încărcat de mistere. Întîmplările vieții trec printr-un proces de ritualizare. Eroul Edighel dă foc ziarelor vechi îngămădite de-a lungul căii ferate, se spală, acționează macazul, își îngroapă prietenul, își amintește. Aceste acțiuni compun o frescă a vieții și a morții în care prozatorul atinge categoria excepționalului ca să se întoarcă spre universal. În O zi mai lungă decît veacul răul central, absolut este omul alienat de propria sa ființă, de patria și istoria sa, de națiunea sa, de existența sa... Astfel, imaginile alienării se repetă de-a lungul spectacolului. Iar dacă la unul dintre poli îl găsim pe Edighel chinuit de sentimentul culpabilității, împreună cu toți oamenii pe care nu i-a putut ajuta, la celălalt se află, pietrificată, silueta demnă de milă și terorizantă a lui Mankurt, sclavul-cuceritor care n-are nici tată nici mamă, executant servil al dorințelor altora. Între aceste două extreme, Nekrošyus și-a distribuit celelalte personaje. Și aici se află lucrul cel mai frumos și cel mai trist, pentru că de multe ori ele se descoperă lipsite de apărare. Toate rolurile se integrează unei singure tonalități dramatice. Elementele temporale se amestecă: vechea legendă a matricidului, interpretată ca o oribilă ceremonie de sacrificiu, e povestită o dată cu istoria recentă, tocmai pentru ca ea să se transforme în amintire.

Simbolica pămîntului pătat aproprie acest spectacol de filmul lui Abuladze Căința. Și este punctul culminant al unei traiectorii care cuprinde opere precum Pătratul de Chaltianis (1980), bazat pe romanul Ellseevel, Pirosmeni, Pirosmeni de I. Korostîlev (1981) și opera-rock Dragoste și moarte la Verona de S.Gedi și Antanells (1982).

Cu prilejul aceleiași prezențe la Berlin, Eimontas Nekrošyus a dat un interviu soților Viaceslav și Maria Ivanov, din care ne permitem să preluăm cîteva întrebări și răspunsuri. Uluiitor este în ce măsură situațiile se

Identifică, aproape, cu cele trăite de noi înainte și acum.

- Sînteți din 1979 la Teatrul tineretului din Vilnius. Au existat de atunci încoace, opere care n-au putut ajunge la rampă din cauza cenzurii?

- Da, multe. Am dorit să montez Aniversarea de Adan Mickiewicz, dar nu mi-au dat voie, și același lucru s-a întîmplat cu Orășelul nostru de Thornton Wilder. Apoi, cenzorii ne distrugau toate operele pe care le reprezentam. Azi sînt liber. Pentru ceea ce pun azi în scenă, înainte m-am fi băgat la pușcărie zece ani.

- Teatrul e mai liber în Lituania decît la Moscova?

- Nu. Nu există o asemenea diferență.

- A crescut numărul de spectatori o dată cu "perestroika"?

- Unele teatre încep să albă probleme, deși noi încă nu le avem. Lumea se pasionează de politică. Ceea ce se arată pe scenă nu e atît de interesant ca politica. E mult mai excitant să te plimbi cu o pancartă pe străzi decît să mergi la teatru.

- Ce așteaptă acum publicul de la teatru?

- Nimic. Lumea așteaptă transformări radicale ale vieții cotidiene, dar teatrului nu i se cere nimic special. Pînă acum un an, publicul venea în masă la teatru. Era un fel de problemă de prestigiu. Dar în curînd ne vom vedea în situația de a trebui să închidem teatrele pentru viitorii cinci ani. E cu puțință să se întîmple ca în Polonia. Acolo au apărut mulți artiști, dar mizeria economică l-a trimis aiurea.

- Înseamnă că libertatea sub semnul lui "glasnost" nu-i prieste teatrului?

- Înainte, lumea venea la teatru ca să scape de realitate pentru o clipă și ca să se poată dăruii iluziilor. Sînt spectatori care au văzut o piesă chiar și de treizeci de ori, făcînd pelerinaj la teatru ca membrii unui fel de sectă. Teatrul îl consola pe spectator. Era important să auzi pe scenă că într-o zi vom fi liberi. Iar eu reflectam adeseori această situație, deși în realitate n-am fost niciodată prea preocupat de politică. Dar simțeam de ce avea nevoie lumea.

- Cum s-a descurcat teatrul sub regimul totalitar?

- Noi a trebuit să facem compromisuri, dar îi păcăleam pe cenzori. Trebuia să trăiești. Era o problemă de existență și nimănui nu-i place să stea la închisoare. Iar acum, deși totul e cu puțință, regizorii nu pot răspunde exigențelor prezentului. De dimineața pînă seara toată lumea vorbește de politică. Și, dacă mergînd la teatru dai din nou de politică, înnebunești. Apoi, pe vremea adevăratei represiuni, încercau să spună multe printre rînduri. Acum se poate vorbi despre ce vrei și din cauza asta teatrul pierde mult din ceea ce semnifică.

- E paradoxal: înaintea lui Gorbaciov trebuiau să facă tot felul de compromisuri, iar acum se plîng.

- Ni se întîmplă același lucru ca și canarilor care au stat multă vreme închiși în colivie. Nu mai știu să zboare, chiar dacă le dai drumul. Acum trebuie să învățăm să ne purtăm în libertate.

- Dar nu vă bucurați învățînd să zburați?

- Mă simt prea bătrîn pentru asta.

- Dar n-ai decît 36 de ani.

- La douăzeci ar fi fost altceva. Dar regimul totalitar îl purtăm în gene și ne-a influențat deja prea mult creierul. Nu știu ce să fac cu toată libertatea asta. Dorești să faci tot, dar îți lipsesc forțele. Am primit doze prea mari de libertate. Pe de altă parte, există regizori care n-au nici o problemă. Cel care urmas linia lui lui Brejnev, acum urmează linia ce corespunde momentului. Pentru un adevărat artist nu e atît de ușor să se reorienteze.

- Arta se naște din suferință?

- În mod exclusiv. Dar publicul nu trebuie să simtă asta.

MIRUNA IONESCU

(după El Publico nr.79/1990)